

Katarzyna Banasik

Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Stalking w austriackim prawie karnym

1. Geneza przestępstwa

Nowy typ czynu zabronionego penalizujący zachowania zwane „stalkin-
giem” został wprowadzony do kodeksu karnego ustawą z 2006 roku¹. We-
dług pierwotnego projektu (z października 2005) przestępstwo to miało
nazywać się „naruszeniem prowadzenia życia” (*Beeinträchtigung der Le-
bensführung*) i było zapisane jako przestępstwo materialne (*Erfolgsdelikt*),
które do dokonania wymagałoby nastąpienia skutku². Skutkiem byłoby
rzeczywiste naruszenie prowadzenia życia przez inną osobę – takie, że nie
można byłoby od niej wymagać, aby je znosiła (*unzumutbare*). Ostatecz-
nie utworzono jednak formalny typ czynu zabronionego (*Tätigkeitsde-
likt*), będący względem naruszenia prowadzenia życia przez inną osobę
przestępstwem abstrakcyjnego narażenia na niebezpieczeństwo (*potentiel-*

¹ Weszła w życie w dniu 1 lipca 2006 r. za: *Strafrechtsänderungsgesetz* 2006, BGBl I 2006/56. Na temat konieczności wprowadzenia nowego typu przestępstwa zob. P. Velten, *Stalking*, JSt (Journal für Strafrecht) 2003, s. 192–195 – autorka doszła do wniosku, że w wypadkach tzw. lekkiego stalkingu istnieją luki w karalności, które powinny zostać zamknięte przez odrębny typ czynu zabronionego. Podobny pogląd wyraziła I. Mitgutsch, *Die geplante „Stalking” – Bestimmung des § 107a StGB*, JSt 2006, s. 11. Wątpliwości natomiast wyrazili H. Fuchs i S. Reindl – *Krauskopf* (Strafrecht. Besonderer Teil I, wyd. 3, Springer, Wien–NewYork 2009, s. 74), stwierdzając, że głównym powodem wprowadzenia nowego typu czynu zabronionego było nie tyle ukaranie sprawcy, co umożliwienie wkroczenia policji (podjęcia przez policję odpowiednich środków).

² K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener Kommentar zum Strafgesetzbuch*, wyd. 2, 15b. Lieferung (Austauschheft November 2010), Wien 2010, Kommentar zu § 107a, s. 51; E. Wach, [w:] O. Triffterer (Hrsg.), Ch. Rosbaud (Hrsg.), H. Hinterhofer (Hrsg.), *Salzburger Kommentar zum Strafgesetzbuch. System und Praxis*, Band 2, 18. Lieferung (Mai 2008), Kommentar zu § 107a, s. 4; I. Mitgutsch, *Die geplante...*, s. 11–12; I. Mitgutsch, *Strafrechtliche Aspekte des „Anti – Stalking – Pakets” 2006*, RZ (Richterzeitung) 2006, s. 186–188.

les Gefährdungsdelikt)³. Nowe przestępstwo otrzymało oficjalną nazwę *beharrliche Verfolgung*⁴, co oznacza „uporczywe prześladowanie”. Nowa nazwa uwypukla punkt ciężkości bezprawia, leżący w zachowaniu sprawcy⁵. Termin z języka angielskiego (*Stalking*) znajduje również zastosowanie, zarówno w języku prawniczym, jak i potocznym.

W literaturze wspomina się, że nowy typ przestępstwa wprowadzono wzorem zagranicznych prawodawstw, a powodem ku temu był kryminologiczny fenomen, znany od wielu lat w Stanach Zjednoczonych Ameryki, a od kilkuastu lat również w krajach europejskich⁶. W poszczególnych stanach USA ustawy antystalkingowe funkcjonują od 1993 roku. W tym samym roku odpowiednio przepisy wprowadziła Kanada i część Australii. Japonia wprowadziła karalność stalkingu w 2000 roku. W Europie pierwsze karnoprawne instrumenty zwalczania stalkingu pojawiły się w 1997 roku w Wielkiej Brytanii i Irlandii. Adekwatne typy czynów zabronionych istnieją również między innymi w Belgii (od 1998, w Holandii (od 2000) i w Niemczech (przestępstwo zwane „*Nachstellung*”, wprowadzone ustawą z 2007)⁷.

2. Aspekty kryminologiczne

Termin *stalking* pochodzi z języka, jakim posługują się myśliwi i określa napieranie na dziczyznę (*Heranpirschen an das Wild*)⁸.

Zjawisko stalkingu jest fenomenem znanym od dawna. Można uznać, że stalkinguprawiała głównabohaterka powieści autorstwa Agaty Christie po tytule *Death on the Nile* z 1937 roku, która prześladowała swego byłego narzeczonego i jego nową żonę⁹.

W kryminologii istnieją różne typologie stalkerów (sprawców stalkingu). Od lat znani są tak zwani „fani – stalkerzy”. Ta kategoria stalkerów znana jest

³ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 51–52; G. Heissenberger, *Straf- und zivilrechtliche Aspekte der „Beharrlichen Verfolgung” gem § 107a StGB*, AnwBl (Österreichisches Anwaltsblatt) 2006, s. 639.

⁴ Przestępstwa stypizowane w austriackim kodeksie karnym posiadają legalne nazwy. Nie są to, tak jak w Polsce, nazwy nadane przez wydawcę kodeksu. Niniejszą nazwę zaproponował profesor uniwersytetu w Salzburgu Kurt Schmoller (zob. I. Mitgutsch, *Strafrechtliche...*, s. 186).

⁵ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 52.

⁶ *Ibidem*, s. 51; A. Wolfrum, D. Dimmel, *Das „Anti – Stalking – Gesetz”*, ÖJZ (Österreichische Juristenzeitung) 2006, s. 476–477.

⁷ E. Wach, *Salzburger...*, s. 6–7; P. Velten, *Stalking*, s. 189–192.

⁸ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 52; A. Wolfrum, D. Dimmel, *Das „Anti – Stalking – Gesetz”*, s. 475. „Stalker” to pojęcie przyjęte przede wszystkim w Szkocji, pochodzące z języka galickiego (zob. H. Fuchs, S. Reindl-Krauskopf, *Strafrecht...*, s. 74).

⁹ P. Velten, *Stalking*, s. 159.

ogółowi społeczeństw przede wszystkich z medialnych doniesień o prześladowaniu amerykańskich gwiazd filmowych i estradowych. Szacuje się, że najczęściej występują jednak tak zwani „stalkerzy – ex – partnerzy”. Stanowią oni około 50% sprawców. Są to przypadki, w których sprawca nie może pogodzić się z zerwaniem związku i walczy o odzyskanie partnera albo chce się na nim zemścić. Te przypadki stalkingu wychodzą na jaw często w związkach z procesami rozwodowymi. Poza tym istnieją również „stalkerzy z zemsty”, nie mający konotacji uczuciowych, a motywowani sporami sąsiedzkimi lub prawnymi¹⁰.

W literaturze zauważa się, że przypadki „fanów – stalkerów” nie stanowią zasadniczego problemu, ponieważ posiadanie fanatycznych fanów uznawane jest za oznaką zawodowego sukcesu, a sami prominenci mają wystarczające środki, aby się obronić. Godne obrony są natomiast inne osoby¹¹.

Wyróżnia się stalkerów–erotomanów, stalkerów z innymi psychotycznymi zakłóceniami i „przymusowych” prześladowców¹². Według innego ujęcia można mówić o następujących kategoriach stalkerów: „odrzucony” (*rejected*), „szukający bliskości” (*intimacy seeking*), „niezdolny społecznie” (*incompetent*), „szukający zemsty” (*resentful*), „opanowujący, stosujący przemoc, planujący napady seksualne” (*predatory*)¹³.

Badania przeprowadzone w 1998 roku w USA wykazały, że 8% zapytanych kobiet i 2% zapytanych mężczyzn raz w życiu stało się ofiarą stalkingu. Badanie przeprowadzone w Wielkiej Brytanii wskazało na podwójnie wyższy odsetek takich osób¹⁴.

Ponadto badania wykazały, że okres trwania zachowania stalkera wynosi przeciętnie: w USA 1,8 roku; w Australii 2 lata; w Holandii 48 miesięcy; w Niemczech od poniżej jednego roku do dwóch lat (w zależności od badania)¹⁵.

Stalking może zmienić życie ofiary. Zachowanie sprawcy może doprowadzić do psychicznych lub fizycznych następstw u ofiary, jak również do zmian w jej stosunkach społecznych. Do następstw psychicznych stalkingu należą między innymi: obawa, uczucie bezradności, myśli samobójcze, stan nerwowego napięcia, podwyższona irytacja. Wśród skutków fizjologicznych wymienia się przykładowo zakłócenia snu, zakłócenia jedzenia, bóle głowy, dolegliwości żołądkowe. Społeczne zmiany u ofiary to na przykład

¹⁰ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 51.

¹¹ Tak K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 52.

¹² E. Wach, *Salzburger...*, s. 9.

¹³ A. Sadoghi, *Stalking – eine differenzierte Betrachtung dogmatischer Probleme*, AnwBl 2007, s. 340–341; P. Velten, *Stalking*, s. 160–161.

¹⁴ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 52.

¹⁵ E. Wach, *Salzburger...*, s. 9–10; P. Velten, *Stalking*, s. 159.

generalna nieufność w stosunku do ludzi, kryzys w związku z partnerem spowodowany zmianą osobowości ofiary, utrata kontaktów towarzyskich w efekcie „zamknięcia się ofiary w sobie”, mniejsza wydajność w pracy zawodowej. Stalking oddziałuje z reguły na sposób życia ofiary. Ofiara tworzy różne strategie obronne i podejmuje różne środki ochronne, na przykład kupuje gaz łzawiący, instaluje alarm, nie odsłania zasłon lub zabarykadowuje się w swoim mieszkaniu, nie wychodzi sama z domu lub nie odwiedza ulubionych lokali, zmienia miejsce robienia zakupów. Może dojść do zmiany miejsca pracy lub zamieszkania, nawet do przeprowadzki do innego miasta. Następstwem stalkingu może być zatem izolacja i całkowita zmiana sytuacji życiowej¹⁶.

3. Typizacja stalkingu

Przestępstwo uporczywego prześladowania zostało umiejscowione w rozdziale zatytułowanym „karalne czynności przeciwko wolności” (*Strafbare Handlungen gegen die Freiheit*).

Chronionym przez to przestępstwo dobrem prawnym jest wolność kierowania swoją wolą (*Willensbetätigung*) w znaczeniu wolności ukształtowania prowadzenia życia według swojej woli¹⁷. Innymi słowy, celem ochrony jest strzeżenie osobistego kształtowania życia przed zagrożeniami i naruszeniami¹⁸. Inaczej formułując, analizowane przestępstwo chroni wolność jednostki do decydowania, z kim chce ona utrzymywać prywatne kontakty¹⁹. Na podstawie systemowego uporządkowania nowego przepisu wyciąga się wnioski, że ten nowy typ ma na celu również ochronę bycia wolnym przed obawą. Wedle innego poglądu chodzi tu o ochronę sfery prywatności, w ramach której chroniona jest wolność woli²⁰.

Stalking został stypizowany w § 107a StGB²¹ (*Strafgesetzbuch* – kodeks karny). Przepis ten ma następujące brzmienie:

(1) Wer eine Person widerrechtlich beharrlich verfolgt (Abs. 2), ist mit Freiheitsstrafe bis zu einem Jahr zu bestrafen.

¹⁶ P. Velten, *Stalking*, s. 161–162; E. Wach, *Salzburger...*, s. 10; A. Wolfrum, D. Dimmel, *Das „Anti – Stalking – Gesetz”*, s. 475.

¹⁷ Por. D. Kienapfel, H.V. Schroll, *Studienbuch. Strafrecht. Besonderer Teil. Band I. Delikte gegen Personenwerte*, wyd. 2, Wien 2008, s. 278.

¹⁸ H. Wegscheider, *Strafrecht. Besonderer Teil*, wyd. 3, Wien 2009, s. 146.

¹⁹ Tak E. Wach, *Salzburger...*, s. 5.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Bundesgesetz vom 23. Jänner 1974 über die mit gerichtlicher Strafe bedrohten Handlungen*, BGBl 1974/60.

Kto inną osobę bezprawnie uporczywie prześladowuje (ustęp 2), podlega karze pozbawienia wolności do jednego roku.

(2) Beharrlich verfolgt eine Person, wer in einer Weise, die geeignet ist, sie in ihrer Lebensführung unzumutbar zu beeinträchtigen, eine längere Zeit hindurch fortgesetzt,

Uporczywie prześladowuje inną osobę ten, kto przez dłuższy czas, w sposób mogący w stopniu niewymagalnym do znoszenia naruszyć jej prowadzenie życia,

1. *ihre räumliche Nähe aufsucht,*
wyszukuje jej przestrzennej bliskości,

2. *im Wege einer Telekommunikation oder unter Verwendung eines sonstigen Kommunikationsmittels oder über Dritte Kontakt zu ihr herstellt,*
„tworzy do niej” kontakt w drodze środków telekomunikacyjnych lub przez zastosowanie pozostałych środków komunikacyjnych albo przez osobę trzecią,

3. *unter Verwendung ihrer personenbezogenen Daten Waren oder Dienstleistungen für sie bestellt oder*
przy użyciu jej danych osobowych zamawia dla niej towary lub usługi albo

4. *unter Verwendung ihrer personenbezogenen Daten Dritte veranlasst, mit ihr Kontakt aufzunehmen.*
przy użyciu jej danych osobowych skłania osobę trzecią do nawiązania z nią kontaktu.

W literaturze zauważa się, że w opisie normatywnym analizowanego przestępstwa zawarto wiele pojęć niedookreślonych. W związku z tym wyraża się wątpliwość co do zgodności tego przepisu z konstytucją z uwagi na nakaz określoności (*Bestimmtheitsgebot*), czyli zasadę *nulla poena sine lege stricta*²². W wątpliwość poddano też niezbędność tego przepisu z uwagi na zasadę *ultima ratio* prawa karnego. Zaakcentowano, że umożliwiał on szerokie pole uznaniowości (*Ermessensspielraum*). Stwierdzono nawet stanowczo,

²² Zob. K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 53; Ch. Bertel, K. Schwaighofer, *Österreichisches Strafrecht. Besonderer Teil I (§§ 75 bis 168e StGB)*, wyd. 11, Wien 2010, s. 116; E. Wach, *Salzburger...*, s. 11; I. Mitgutsch, *Ausgewählte Probleme der Freiheitsdelikte – Beharrliche Verfolgung und fortgesetzte Gewaltausübung*, [w:] I. Mitgutsch (Hrsg.), W. Wessely (Hrsg.), *Strafrecht. Besonderer Teil. Jahrbuch 2010*, Wien–Graz 2010, s. 29–32; A. Sadoghi, *Stalking...*, s. 340.

że analizowana regulacja ustawowa jest nadużyciem prawa karnego (*Missbrauch des Strafrechts*), które powinno zostać pilnie skorygowane przez zawężenie pola uznaniowości²³.

Ustawa nie przewiduje typów kwalifikowanych uporczywego prześladowania. W doktrynie wyrażano stanowisko, że zasadne byłoby wprowadzenie typu kwalifikowanego przez następstwo w postaci ciężkiego uszczerbku na zdrowiu. Pozwoliłoby to odzwierciedlić specyficzny, „stalkingowy” kontekst, w którym doszło do danego uszczerbku²⁴.

4. Strona przedmiotowa stalkingu

4.1. Uwagi ogólne

Przedmiotowe przestępstwo jest deliktem powszechnym (*Allgemeindelikt*). Jego sprawcą może być zatem każdy człowiek²⁵.

Ofiarą stalkingu może być również każdy człowiek, jako że ustawodawca określając obiekt czynu (przedmiot czynności wykonawczej) użył znamienia *eine Person* (osoba), bez wskazania na jej płeć. Bezspornie ofiarą może stać się zarówno kobieta, jak i mężczyzna. Badania wykazały, że w większości przypadków ofiarami są jednak kobiety²⁶. Niektórzy akcentują, że ofiarą może być człowiek mający minimum wolności kształtowania swego życia²⁷.

Zachowanie sprawcy polega na „uporczywym prześladowaniu” (*beharrliche Verfolgung*). Znamię to ma legalną definicję w ustępie drugim przepisu, w którym opisano cztery sposoby zachowania sprawcy. W tych czterech punktach ustępu drugiego opisano kwantytatywne (ilościowe) i kwalitatywne (jakościowe) przesłanki, jakim musi odpowiadać dany sposób popełnienia czynu²⁸. Wyliczenie zawarte w § 107a ust. 2 StGB ma charakter taksatywny²⁹. W literaturze podkreśla się, że celowo nie posłużono się klauzulą generalną,

²³ Tak A. Birkbauer, M.J. Hilf, A. Tipold, *Strafrecht. Besonderer Teil I*, Wien 2011, s. 164–165.

²⁴ Tak I. Mitgutsch, *Die geplante...*, s. 15.

²⁵ E. Wach, *Salzburger...*, s. 10.

²⁶ Por. E. Wach, *Salzburger...*, s. 10. Charakterystyczne jest, że karnoprawną problematyką stalkingu w Austrii zajmują się głównie kobiety (i to raczej młode). To kobiety w znacznie przeważającej mierze są autorkami monografii (np. K. Beclin) oraz artykułów w czasopismach naukowych (np. A. Wolfrum, D. Dimmel, I. Mitgutsch, A. Sadoghi, P. Velten). Autorami komentarzy i podręczników do części szczególnej prawa karnego są oczywiście również mężczyźni.

²⁷ A. Birkbauer, M.J. Hilf, A. Tipold, *Strafrecht...*, s. 164.

²⁸ E. Wach, *Salzburger...*, s. 11.

²⁹ Zob. np. H. Bachner-Foregger, *Strafgesetzbuch (mit kurzen Erläuterungen)*, wyd. 23, Wien 2010, s. 128.

gdyż taki opis karalnego zachowania byłby sprzeczny z konstytucją z powodu braku określoności³⁰.

Wszystkie cztery relewantne prawnie zachowania sprawcy mają dwie wspólne przesłanki. Pierwszą z nich jest kontynuowanie zachowania przez dłuższy czas (*fortgesetztes Verhalten über eine längere Zeit*) – jest to przesłanka kwantytatywna. Drugą przesłanką, przesłanką kwalitatywną, jest zdatność tego zachowania do naruszenia danej osoby w jej prowadzeniu życia (*Eignung zur Beeinträchtigung der Lebensführung*), przy czym to naruszenie ma być „niewymagalne” (*unzumutbar*), to znaczy nie można oczekiwać od tej osoby, aby je znosiła. Obie te przesłanki decydują o uznaniu zachowania sprawcy za uporczywe.

Wymienione w ustawie sposoby zachowania sprawcy są prawnie równoważnościowe. Czyn opisany w § 107a StGB jest „alternatywnym deliktem mieszanym” (*alternatives Mischdelikt*)³¹. Te cztery sposoby postępowania sprawcy nie dają się od siebie jasno odgraniczyć i takie odgraniczenie nie jest konieczne. W wielu konstelacjach przypadków sprawca urzeczywistnia jednocześnie dwa lub kilka znamion określających czynność sprawczą³².

Stalking w austriackim prawie karnym jest przestępstwem formalnym (*schlichtes Tätigkeitsdelikt*)³³. Do jego dokonania nie jest konieczne rzeczywiste „naruszenie ofiary” w jej prowadzeniu życia. Niezbędne jest jednak nastąpienie pewnego skutku (*Zwischenerfolg*), wynikającego łącznie z poszczególnych czynności stalkingowych. Czynności podjęte przez sprawcę mają doprowadzić do skutku w postaci niemile widzianej przez ofiarę sytuacji, na przykład znajdowania się sprawcy w bezpośredniej bliskości fizycznej ofiary, dostarczenie towarów do domu ofiary lub nawiązanie kontaktu telefonicznego z ofiarą przez osobę trzecią³⁴. W literaturze podkreśla się, że w praktyce jako miarodajne dla przyjęcia stalkingu uznaje się rzeczywiste naruszenie prowadzenia życia i reakcję

³⁰ Tak K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 53.

³¹ A. Wolfrum, D. Dimmel, *Das „Anti – Stalking – Gesetz”*, s. 479–480; G. Heissenberger, *Straf- und zivilrechtliche...*, s. 640–641; I. Mitgutsch, *Strafrechtliche...*, s. 187; D. Kienapfel, H.V. Schroll, *Studienbuch...*, s. 277; K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 55; H. Wegscheider, *Strafrecht...*, s. 146; E. Wach, *Salzburger...*, s. 6.

³² K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 55.

³³ E. Fabrizio, *Strafgesetzbuch. Kurzkommentar*, wyd. 10, Wien 2010, s. 347; K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 52; Ch. Bertel, K. Schwaighofer, *Österreichisches...*, s. 116; O. Maleczky, *Das neue Anti – Stalking – Gesetz. Schutz gegen beharrliche Verfolgung (Stalking) und vor Eingriffen in die Privatsphäre*, FamZ (Fachzeitschrift für interdisziplinäres Familienrecht) 2006, s. 28; H. Wegscheider, *Strafrecht...*, s. 146; E. Wach, *Salzburger...*, s. 5; O. Maleczky, *Strafrecht. Besonderer Teil I*, wyd. 8, Wien 2008, s. 29; A. Birkbauer, M.J. Hilf, A. Tipold, *Strafrecht...*, s. 163.

³⁴ E. Wach, *Salzburger...*, s. 5–6 i 11.

ofiary³⁵. W wielu sprawach umorzono postępowanie karne, argumentując, że nie doszło do takiego naruszenia, bo na przykład ofiara nie zmieniła numeru telefonu. Dlatego też pojawił się w doktrynie głos postulujący powrót do pierwotnej koncepcji i ukształtowanie stalkingu jako przestępstwa skutkowego³⁶.

4.2. Zachowanie kontynuowane przez dłuższy czas

Przesłanka w postaci kontynuowania zachowania przez dłuższy czas wyraża istotny element bezprawia stalkingu, a mianowicie uporczywość. Typowa dla uporczywości jest „twardość” postępowania, to jest kontynuowanie go pomimo upomnień i niepowodzeń. Przesłanka ta jest wzmocniona przez wymóg zdatności do naruszenia ofiary w prowadzeniu życia, która może nastąpić jedynie przy dłużej trwającym prześladowaniu. Do zaistnienia uporczywości wymagane jest zachowanie powtarzające się i trwające przez pewien czas. Podjęcie jednej, jednorazowej czynności sprawczej nigdy nie wystarczy do wypełnienia ustawowego typu³⁷. Konieczna jest także pewna regularność w czynnościach sprawcy. Duże odstępy czasowe pomiędzy poszczególnymi czynnościami sprawcy przemawiają przeciwko przyjęciu uporczywości³⁸.

Znamię „przez dłuższy czas” nie ma definicji ustawowej. Z powołaniem na uzasadnienie rządowego projektu ustawy wskazuje się w literaturze, że przy jego interpretacji należy uwzględniać relację do czynności wykonawczej i okoliczności poszczególnych przypadków³⁹. Ponadto, wywodzi się, że decydującym kryterium jest obciążenie dla ofiary. Zależy ono od liczby i okresu trwania poszczególnych czynności sprawcy, a także odstępów między nimi. Istotne znaczenie ma również rodzaj i „ciężkość” poszczególnych czynności, w tym także treść sms-ów lub telefonów. Wymagany okres czasu jest tym krótszy, im bardziej dany akt jest właściwy naruszyć prowadzenie życia przez ofiarę. Jeżeli sprawca codziennie od wczesnego ranka wyczekuje przed drzwiami ofiary i potem w ciągu całego dnia aż do wieczora stale ją śledzi, to już po kilku dniach można przyjąć, że osiągnięto wymagany okres czasu. Jeżeli natomiast sprawca ogranicza się do codziennego porannego stania przed domem ofiary, bez śledzenia jej w ciągu dnia, to wymagany okres czasu wynosiłby około dwa do trzech tygodni⁴⁰. Jeżeli wielbiciel każdego dnia telefonuje do kobiety 20 razy i wysyła do niej 20 sms-ów, to z reguły dokonuje stalkingu już po kilku dniach. Jeżeli natomiast codziennie tylko „towarzyszy” jej

³⁵ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 52.

³⁶ Tak I. Mitgutsch, *Ausgewählte...*, s. 27–28.

³⁷ E. Wach, *Salzburger...*, s. 11.

³⁸ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 53.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ Zob. E. Wach, *Salzburger...*, s. 22.

w drodze z biura do domu, idąc za nią, to wypełnia typ czynu dopiero po kilku tygodniach⁴¹. Generalnie, im cięższe są czynności sprawcy, tym krótszy jest wymagany okres ich trwania. Sprawca, który codziennie stoi przed domem ofiary przez cztery godziny musi dłużej kontynuować swe zachowanie, niż sprawca, który zamawia dla ofiary codzienną dostawę mebli samochodem ciężarowym. W piśmiennictwie podaje się również przykład, że wysłanie do ofiary 280 sms-ów w ciągu 3,5 miesiąca wypełnia czasową przesłankę, natomiast wymóg kwantytatywny nie jest spełniony, gdy sprawca w ciągu jednego dnia kilka razy zatelefonuje do ofiary⁴². Inny głos w doktrynie wskazuje na następującą zasadę: „Im większa intensywność uporczywego prześladowania, tym „krócej” należy rozumieć pojęcie „przez dłuższy okres czasu”⁴³.

Za przypadki stalkingu, które mogłyby być uznane jako ciężkie, podaje się w charakterze dyrektywy minimalny okres jednego miesiąca przy co najmniej trzech poszczególnych czynnościach sprawcy. W lżejszych przypadkach można mówić o spełnieniu znamienia „przez dłuższy czas” dopiero wtedy, gdy sprawca działał przez wiele tygodni i podjął minimum dziesięć poszczególnych czynności⁴⁴.

Akcentuje się jednak, że biorąc pod uwagę olbrzymią paletę możliwych zachowań sprawczych jest niezwykle trudno podać użyteczną dyrektywę w tym zakresie. Wszak jest duża różnica w stopniu obciążenia ofiary przez przysyłane jej sms-y, w zależności od ich treści – „neutralnej”, mającej na celu wznowienie znajomości, czy o wyraźnym charakterze seksualnym. W piśmiennictwie podano przykład, że w razie „bombardowania” sms-ami (30 lub więcej dziennie) można, niezależnie od ich treści, mówić o zrealizowaniu znamion stalkingu już po dwóch tygodniach. Słusznie zauważono jednak, że pojęcie „uporczywość” wymaga „wrażliwej” wykładni. Wszak uporczywość jest często przesłanką sukcesu w staraniach o partnera, a wiele szczęśliwych związków nie powstałoby bez uporczywości⁴⁵.

4.3. Zdadność zachowania do naruszenia prowadzenia życia

Kryminalizowane zachowanie ma być zdadne do naruszenia ofiary w jej prowadzeniu życia. Ma być ono typowo właściwe do takiego naruszenia, a ponadto

⁴¹ Tak D. Kienapfel, H.V. Schroll, *Studienbuch...*, s. 279.

⁴² Zob. E. Wach, *Salzburger...*, s. 22.

⁴³ Tak G. Heissenberger, *Straf- und zivilrechtliche...*, s. 640. Podobnie H. Wegscheider, *Strafrecht...*, s. 146; D. Kienapfel, H.V. Schroll, *Studienbuch...*, s. 279.

⁴⁴ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 54.

⁴⁵ Tak K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 54.

wykazywać pewną intensywność⁴⁶. Według jednego z ujęć kryterium oceny ma naturę obiektywno-abstrakcyjną⁴⁷. Wedle drugiego ujęcia (zdaje się, że obecnie przeważającego) przy ocenie tej „zdatności” obowiązuje kryterium mieszane, to znaczy obiektywno-subiektywne. Należy odpowiedzieć na pytanie, czy dane zachowanie jest tak nieznośne, że przy ocenie *ex ante* również przeciętny człowiek w tej sytuacji, na podstawie tego typu czynności, prawdopodobnie zmieniłby swój sposób życia. Reakcja ofiary jest jednak jedynie wskazówką do przyjęcia wymaganej „zdatności”, a nie jest decydująca⁴⁸.

O relewantnym naruszeniu prowadzenia życia można mówić na przykład wtedy, gdy ofiara przestała odbierać telefony albo nie widzi żadnej innej możliwości „ratunku”, niż zmiana numeru telefonu lub adresu mailowego. Niewątpliwie dochodzi do przedmiotowego naruszenia, gdy ofiara – w efekcie czynności sprawcy – zrywa kontakty towarzyskie, nie wychodzi sama z domu, zmienia mieszkanie lub miejsce pracy⁴⁹.

Należy zauważyć, że wymienione w opisie normatywnym czynu zachowania sprawcy są często społecznie adekwatne⁵⁰. Dlatego też dla oceny, czy można od danej osoby wymagać, aby je znosiła, trzeba rozważyć interesy sprawcy (prawo do ogólnej wolności działania) i interesy ofiary (prawa osobiste i prawa wolnościowe). Doktryna, na podstawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i przepisów austriackiego pochodzenia, stoi na stanowisku, że dozwolona granica zachowania zostaje przekroczona, gdy sprawca wkracza w chronione konstytucyjnie „prawa osobiste” (*Persönlichkeitsrechte*) ofiary, takie jak na przykład prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, czy prawo do zachowania tajemnicy korespondencji⁵¹. Przy ocenie przedmiotowej kwestii należy uwzględnić osobę ofiary. Od osób życia publicznego, w szczególności aktorów i artystów, można w badanej kwestii więcej wymagać, niż od innych osób. Odnosi się to w szczególności do nawiązywania kontaktów w temporalnym związku z publicznymi wystąpieniami⁵². *Ergo*,

⁴⁶ D. Kienapfel, H.V. Schroll, *Studienbuch...*, s. 279; K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 54.

⁴⁷ Tak m.in.: A. Wolfrum, D. Dimmel, *Das „Anti – Stalking – Gesetz”*, s. 480; I. Mitgutsch, *Strafrechtliche...*, s. 189; G. Heissenberger, *Straf- und zivilrechtliche...*, s. 642; E. Fabrizy, *Strafgesetzbuch...*, s. 349.

⁴⁸ Tak m.in.: K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 54; E. Wach, *Salzburger...*, s. 24; D. Kienapfel, H.V. Schroll, *Studienbuch...*, s. 280.

⁴⁹ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 55; E. Fabrizy, *Strafgesetzbuch...*, s. 350; O. Maleczky, *Strafrecht...*, s. 29; O. Maleczky, *Das neue...*, s. 28.

⁵⁰ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 55; E. Fabrizy, *Strafgesetzbuch...*, s. 349.

⁵¹ I. Mitgutsch, *Strafrechtliche...*, s. 189; E. Fabrizy, *Strafgesetzbuch...*, s. 350; K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 55.

⁵² K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 55.

w takich sytuacjach „zapaleni” fani i uciążliwi dziennikarze generalnie nie popełniają przestępstwa stalkingu⁵³.

W literaturze krytycznie ocenia się rozstrzygnięcie, w którym sędzia nie przyjęła „zdatości do naruszenia prowadzenia życia” w stanie faktycznym, gdzie lekarzowi przysłano około 30 000 sms-ów w ciągu 2,5 roku, to jest do 140 dziennie⁵⁴.

4.4. Sposoby postępowania sprawcy

a) Wyszukiwanie przestrzennej bliskości

Sprawca stwarza bezpośredni fizyczny kontakt z ofiarą, poprzez to, że ją na przykład śledzi, stoi przed jej domem lub mieszkaniem albo czeka przed jej miejscem pracy. Sprawca musi przy tym zmienić swoje miejsce przebywania, to znaczy przemieścić się w inne miejsce – miejsce, w którym jest ofiara⁵⁵. Niektórzy precyzują, że zrealizowanie czynności sprawczej opisanej w punkcie pierwszym nie wymaga kontaktu „z” ofiarą (nie musi faktycznie dojść do kontaktu z ofiarą), lecz wytworzenia przestrzennej bliskości „do” ofiary⁵⁶. Sprawca musi mieć zamiar przestrzennego zbliżenia się do ofiary. Nie realizuje on znamion czynu zabronionego, jeżeli spotyka inną osobę przypadkowo, na przykład podczas porannej jazdy autobusem, w tramwaju lub w sklepie podczas zakupów, nawet jeśli spotkania te zdarzałyby się często⁵⁷. Nawet jeżeli te spotkania faktycznie nie byłyby przypadkowe, to i tak – jak zauważono w literaturze – trudno byłoby sprawcy udowodnić, że umyślnie wybiera tą samą trasę o tej samej porze, mimo istniejącej alternatywy⁵⁸.

Zachowanie sprawcy musi być dla ofiary postrzegalne⁵⁹, gdyż w przeciwnym razie brakowałoby aspektu zagrożenia⁶⁰. Ofiara ma dostrzec, że jest na przykład śledzona lub obserwowana. Nie wypełnia znamion ustawowych potajemne obserwowanie za pomocą lornetki ani filmowanie lub fotografowanie z ukrycia⁶¹,

⁵³ Por. *ibidem*.

⁵⁴ Zob. *ibidem*.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ Tak E. Wach, *Salzburger...*, s. 12.

⁵⁷ I. Mitgutsch, *Strafrechtliche...*, s. 187; H. Wegscheider, *Strafrecht...*, s. 146; K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 56.

⁵⁸ Tak D. Kienapfel, H.V. Schroll, *Studienbuch...*, s. 278.

⁵⁹ Zob. m.in. E. Fabrizio, *Strafgesetzbuch...*, s. 348; K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 56; O. Maleczky, *Strafrecht...*, s. 29; A. Birklbauer, M.J. Hilf, A. Tipold, *Strafrecht...*, s. 165.

⁶⁰ D. Kienapfel, H.V. Schroll, *Studienbuch...*, s. 278.

⁶¹ A. Wolfrum, D. Dimmel, *Das „Anti – Stalking – Gesetz”*, s. 481; A. Birklbauer, M.J. Hilf, A. Tipold, *Strafrecht...*, s. 165; H. Wegscheider, *Strafrecht...*, s. 146; O. Maleczky, *Das neue...*, s. 28.

dlatego też nie realizują znamion tego przestępstwa prywatni detektywi⁶². Co do tej tezy istnieje zgoda w austriackiej doktrynie, jako że nie mogą utrudniać życia czynności, o których się nie wie⁶³. Różne poglądy są natomiast wyrażane odnośnie do sytuacji, w której znajomi lub przyjaciele poinformują daną osobę, że jest ona stale obserwowana lub śledzona. Według jednego poglądu można mówić w takim wypadku o stalkingu⁶⁴. Inny pogląd wymaga rzeczywistego spostrzeżenia przez ofiarę czynności podejmowanych przez sprawcę⁶⁵. Nie można mówić o „wyszukiwaniu” przestrzennej bliskości, gdy dana osoba obserwuje lub filmuje inną, znajdując się w swoim własnym (lub wynajmowanym) mieszkaniu⁶⁶. Indyferentne prawnie są również regularne spotkania, uwarunkowane zawodowo⁶⁷.

Nie ma legalnej definicji „przestrzennej bliskości”, dlatego też nie jest jasne, do jakiej odległości takowa bliskość występuje. W doktrynie jako maksymalną odległość przyjmuje się dystans, który pozwala na rozpoznanie innej osoby „naturalnym” okiem albo dystans umożliwiający międzyludzki kontakt poprzez spojrzenia lub zawołania⁶⁸. Jako przykład podano, że realizuje znamiona uprzedzonego prześladowania sprawca, który stale czatuje na ofiarę siedząc w swoim aucie, oddalonym o 30 metrów od wejścia do jej domu⁶⁹. Nie wypełnia natomiast znamion stalkingu z braku przestrzennej bliskości osoba, która biegnąc obserwuje kogoś przez lornetkę z odległości 200 metrów, chociażby zachowanie to zostało przez ofiarę zauważone i niemiłe odebrane⁷⁰.

b) Tworzenie kontaktu do ofiary za pomocą środków komunikacyjnych albo przez osobę trzecią

Zachowanie sprawcy stalkingu może polegać na „tworzeniu kontaktu do ofiary” (a nie „z ofiarą”, na co zwrócono uwagę w doktrynie⁷¹) w drodze środków telekomunikacyjnych lub przez zastosowanie pozostałych środków komunikacyjnych albo przez osobę trzecią. Chodzi tu o wytwarzanie po-

⁶² K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 56.

⁶³ Por. *ibidem*; I. Mitgutsch, *Ausgewählte...*, s. 31; O. Maleczky, *Strafrecht...*, s. 29.

⁶⁴ Tak K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 56; D. Kienapfel, H.V. Schroll, *Studienbuch...*, s. 278; E. Wach, *Salzburger...*, s. 13.

⁶⁵ Tak I. Mitgutsch, *Ausgewählte...*, s. 31.

⁶⁶ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 56.

⁶⁷ Tak Ch. Bertel, K. Schwaighofer, *Österreichisches...*, s. 117.

⁶⁸ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 56; E. Wach, *Salzburger...*, s. 13.

⁶⁹ A. Wolfrum, D. Dimmel, *Das „Anti – Stalking – Gesetz”*, s. 481.

⁷⁰ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 56.

⁷¹ E. Wach, *Salzburger...*, s. 14.

średniego kontaktu do ofiary⁷². Przez „telekomunikację” rozumie się techniczny przebieg wysyłania, przepływu i odbierania wiadomości wszelkiego rodzaju w formie znaków, mowy, obrazów lub dźwięków, za pomocą służących do tego urządzeń technicznych. Tym znamieniem ustawodawca objął zachowanie sprawcy polegające na telefonowaniu oraz wysyłaniu faksów, sms-ów, mms-ów oraz e-maili⁷³. W przypadku wykorzystania przez stalkera internetu mamy do czynienia z tak zwanym „cyber-stalkingiem”⁷⁴. Przyjmuje się, że kontakt jest „wytworzony” wraz z zadzwonieniem telefonu ofiary albo dojściem do niej na przykład sms-a lub e-maila. Nie jest konieczne, aby ofiara w ogóle odebrała telefon albo przeczytała treść e-maila. Przewidziany przez ustawę kontakt został skutecznie „wytworzony” nawet wtedy, gdy ofiara od razu usunie sms-a lub wykasuje e-maila⁷⁵.

Do pozostałych środków komunikacyjnych należą w szczególności listy tradycyjne i karteczki, położone lub przyklejone na przykład do drzwi wejściowych⁷⁶. Co do przesyłanych paczek wyrażane są w piśmiennictwie różne poglądy⁷⁷. Według jednego ze stanowisk paczki mogą być uznane za środek komunikacyjny tylko wtedy, gdy zawarta jest w nich jakaś wiadomość⁷⁸. Decydujące jest, czy z zawartości paczki (lub koperty) wynika jakieś oświadczenie. Bez wątpienia zawiera pewną wypowiedź przysyłanie przedmiotów wzbudzających wstręt, takich jak na przykład psie odchody albo pająki. Pewną treść, mimo braku tekstu, można odczytać również z przesłania w kopercie zdjęć nagiego sprawcy – sprawca sygnalizuje w ten sposób swą natrętną miłość⁷⁹. Inne stanowisko akceptuje paczki jako środek komunikacji bez żadnych zastrzeżeń⁸⁰.

W literaturze zwraca się uwagę, że zachowanie polegające na wytwarzaniu kontaktu za pomocą pozostałych środków komunikacji może w pewnych sytuacjach podpadać również pod punkt pierwszy przepisu. Byłoby tak na

⁷² A. Wolfrum, D. Dimmel, *Das „Anti – Stalking – Gesetz”*, s. 481; I. Mitgutsch, *Die geplante...*, s. 12; I. Mitgutsch, *Strafrechtliche...*, s. 188; E. Fabrizy, *Strafgesetzbuch...*, s. 348; H. Wegscheider, *Strafrecht...*, s. 146; E. Wach, *Salzburger...*, s. 14.

⁷³ E. Fabrizy, *Strafgesetzbuch...*, s. 348; E. Wach, *Salzburger...*, s. 14; K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 56.

⁷⁴ Zob. I. Mitgutsch, *Strafrechtliche...*, s. 188; H. Wegscheider, *Strafrecht...*, s. 146.

⁷⁵ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 57; E. Wach, *Salzburger...*, s. 14.

⁷⁶ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 57.

⁷⁷ Zob. K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 57; E. Wach, *Salzburger...*, s. 14–15.

⁷⁸ Tak K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 57.

⁷⁹ Tak E. Wach, *Salzburger...*, s. 15.

⁸⁰ Tak m.in.: G. Heissenberger, *Straf- und zivilrechtliche...*, s. 641; I. Mitgutsch, *Strafrechtliche...*, s. 188; I. Mitgutsch, *Die geplante...*, s. 12; E. Fabrizy, *Strafgesetzbuch...*, s. 348; D. Kienapfel, H.V. Schroll, *Studienbuch...*, s. 278; A. Birklbauer, M.J. Hilf, A. Tipold, *Strafrecht...*, s. 165; A. Wolfrum, D. Dimmel, *Das „Anti – Stalking – Gesetz”*, s. 481.

przykład wtedy, gdyby sprawca osobiście podkładał paczkę pod drzwi ofiary, która przebywa w tym czasie w mieszkaniu⁸¹.

Stalker może „wytwarzać” kontakt do ofiary przez osoby trzecie, które przekazują ofercie dane wiadomości. Osoba trzecia działa tutaj jako „pośrednik komunikacyjny” pomiędzy sprawcą a ofiarą⁸². „Osobą trzecią” może być krewny, kolega z pracy, znajomy albo osoba całkiem obca ofercie, jak na przykład listonosz lub kelner⁸³. Typowy przykład to sytuacja, w której sprawca wyczekuje na dziecko ofiary na jego drodze ze szkoły do domu i każe mu przekazać matce list lub ustną wiadomość. Posłużyć się osobą trzecią można nie tylko w celu przekazania wiadomości pisemnych lub ustnych. Na zlecenie sprawcy osoba trzecia może na przykład wręczyć ofercie przedmiot wyrażający relewantną treść⁸⁴.

c) Zamawianie dla ofiary towarów lub usług przy użyciu jej danych osobowych

Zakresem penalizacji objęte są również zachowania polegające na zamawianiu dla ofiary towarów lub usług, przy wykorzystaniu jej danych osobowych. W grę wchodzi tutaj dwie odmiennie sytuacje.

W pierwszej, bardziej karygodnej⁸⁵, sprawca podaje się za ofiarę i w jej imieniu dokonuje zamówienia. Zamówienie towaru może mieć za przedmiot na przykład książkę, pizzę albo bieliznę. Zamówienie usługi to na przykład zamówienie do domu fryzjera lub prostytutki⁸⁶. W grę wchodzi również zarezerwowanie *online* urlopu (wycieczki lub wczasów)⁸⁷. Prześladowanie ofiary przez dokonywanie takich czynności polega na tym, że ofiara jest wzywana do zapłacenia za towary lub usługi i musi tłumaczyć, że ich nie zamawiała, co wymaga od niej nakładu czasu, a ponadto pieniędzy, jeżeli ofiara odsyła nadesłane jej towary⁸⁸. Szczególnie uciążliwe dla ofiary wydaje się zamawianie dla niej artykułów kojarzących się z seksem lub zamawianie do jej domu usług świadczonych przez agencje towarzyskie⁸⁹.

⁸¹ E. Wach, *Salzburger...*, s. 15.

⁸² *Ibidem*, s. 16.

⁸³ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 57; E. Fabrizy, *Strafgesetzbuch...*, s. 348; E. Wach, *Salzburger...*, s. 16; I. Mitgutsch, *Strafrechtliche...*, s. 188.

⁸⁴ E. Wach, *Salzburger...*, s. 16.

⁸⁵ Tak E. Wach, *Salzburger...*, s. 16.

⁸⁶ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 57; E. Wach, *Salzburger...*, s. 17.

⁸⁷ E. Wach, *Salzburger...*, s. 17.

⁸⁸ H. Fuchs, S. Reindl-Krauskopf, *Strafrecht...*, s. 75; K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 57; A. Birkbauer, M.J. Hilf, A. Tipold, *Strafrecht...*, s. 166.

⁸⁹ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 57.

Analizowany opis ustawowy obejmuje również sytuacje, w których sprawca zamawia towary lub usługi na rachunek ofiary, ale nie dla niej. Zamawia na przykład tort dla przyjaciółki ofiary jako prezent od niej. Adres do zapłaty i adres do doręczenia nie są tu zatem identyczne. Takie zachowanie sprawcy może być dla ofiary jeszcze bardziej uciążliwe, niż gdyby ona sama otrzymała niechcianą rzecz lub usługę, gdyż odwrócenie przebiegu wydarzeń może przysporzyć jej jeszcze więcej trudności⁹⁰.

W wyżej przedstawionych przypadkach nie dochodzi do przestępstwa oszustwa (*Betrug*), ponieważ u sprawcy brakuje zamiaru wzbogacenia się (*Be-reicherungsvorsatz*). Należy natomiast rozważyć, czy przy składaniu zamówienia nie doszło do realizacji znamion przestępstwa materialnego sfalszowania dokumentu (*Urkundenfälschung*)⁹¹.

W drugiej możliwej sytuacji sprawca nie wprowadza w błąd co do swojej tożsamości. Zamawia on towary lub usługi dla ofiary we własnym imieniu i płaci za nie, ale wykorzystuje dane osobowe ofiary, gdyż podaje jej adres jako adres do doręczenia. W literaturze wyrażono pogląd, że tego typu zachowania sprawcy są w mniejszym stopniu zdadne do naruszenia ofiary w jej prowadzeniu życia, ponieważ nie jest ona konfrontowana z rachunkiem do zapłaty. Jednak wymagana przez ustawę zdatność na pewno zachodzi w przypadku stałego dostarczania *seksartykułów*⁹².

d) Skłanianie osoby trzeciej do nawiązania kontaktu z ofiarą przy użyciu jej danych osobowych

Zachowanie stalkera może polegać na dawaniu w imieniu ofiary różnych ogłoszeń, w środkach masowego przekazu (na przykład w gazecie w rubryce towarzyskiej) albo na przykład w listach tradycyjnych lub elektronicznych. Sprawca w ogłoszeniu, wykorzystując dane osobowe ofiary, wzywa lub zaprasza osobę trzecią do nawiązania kontaktu z ofiarą. W literaturze wskazuje się, że ulubione wśród sprawców są ogłoszenia, w których ofiara szuka partnera lub oferuje usługi seksualne. Relewantne dla uporczywego prześladowania są również ogłoszenia o treści niezwiązanej ze sferą seksualną. Jako przykład podaje się fałszywe ogłoszenia, w których ofiara rzekomo oferuje szczególnie korzystne cenowo albo wręcz bezpłatne oddanie jakichś przedmiotów (na przykład urządzeń gospodarstwa domowego). W rezultacie takiego ogłoszenia, w którym podano adres domowy lub numer telefonu ofiary, zainteresowane osoby licznie

⁹⁰ E. Wach, *Salzburger...*, s. 17–18.

⁹¹ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 57–58; D. Kienapfel, H.V. Schroll, *Studienbuch...*, s. 281.

⁹² K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 58.

telefonują lub nawiedzają ofiarę w domu, co niewątpliwie jest dla niej bardzo uciążliwe⁹³.

Przy tego typu czynnościach nie jest konieczne, aby sprawca podał imię lub nazwisko ofiary. Może on podać ogłoszenie we własnym imieniu, ale wykorzystać w nim jakieś dane osobowe ofiary, na przykład jej numer telefonu lub adres zamieszkania⁹⁴.

W literaturze jako szczególnie spektakularny przypadek zrealizowania analizowanej czynności sprawczej wspomina się zdarzenie, jakie miało miejsce jesienią 2005 roku w Niemczech. Sprawca otworzył konto internetowe w imieniu swojej znajomej i zaferował jej czteromiesięczne dziecko do licytacji⁹⁵.

W doktrynie sporne jest, czy do realizacji badanego znamienia typu czynu wystarczy rozpowszechnianie wizerunku ofiary bez podania jej innych danych, a tylko z dołączeniem do zdjęcia odpowiedniego hasła, na przykład „Gotowa na wszystko!” (*Ich bin zu allem bereit*)⁹⁶. Adherenci poglądu negującego w tym przypadku przyjęcie stalkingu⁹⁷ akcentują jednak, że takie czynności mogą być dla dotkniętej osoby uciążliwe w skutkach i wskazują, że wykreowanie ustawowej przesłanki w postaci „zastosowania danych osobowych” nie było szczęśliwe⁹⁸. Oponenti twierdzą, że przyjęcia stalkingu nie należy w tym przypadku wykluczać *a priori*. Podkreślają, że o ile tożsamość ofiary jest dla adresatów ogłoszenia rozpoznawalna (na przykład w razie ogłoszenia w gazecie lokalnej, popularnej w danej wspólnotie mieszkaniowej), jej fotografię należy uznać za dane osobowe. Za taką wykładnią miałaby też przemawiać ustawa o ochronie danych osobowych (*Datenschutzgesetz*), na gruncie której stwierdzenie tożsamości może nastąpić także na podstawie fotografii⁹⁹.

Warto zwrócić uwagę na jeszcze jedną kwestię sporną, która może mieć ogromne znaczenie praktyczne również w polskiej rzeczywistości, ze względu na powszechną dostępność internetu i jego anonimowość, przez co „sieć globalna” staje się – w przypadku wielu przestępstw, do których niewątpliwie należy stalking – coraz częściej ulubionym „miejscem” działania sprawcy. Sporną jest mianowicie kwestia, czy sprawca wypełnia ustawowy typ czynu przez to, że umieszcza odpowiednie ogłoszenie w internecie na „stronie domowej” (*Home-*

⁹³ *Ibidem*.

⁹⁴ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 58.

⁹⁵ I. Mitgutsch, *Strafrechtliche...*, s. 188.

⁹⁶ Przykładowe hasło podane w: D. Kienapfel, H.V. Schroll, *Studienbuch...*, s. 279.

⁹⁷ M.in. D. Kienapfel, H.V. Schroll, *Studienbuch...*, s. 279; K. Schwaighofer, s. 58.

⁹⁸ Tak K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 58.

⁹⁹ Tak E. Wach, *Salzburger...*, s. 19. Za tym stanowiskiem też A. Birkbauer, M.J. Hilf, A. Tipold, *Strafrecht...*, s. 166.

page). Wątpliwość powstaje z uwagi na ustawowe znamię kontynuowania, co zakłada powtarzanie czynności sprawczej. Twierdzi się jednak, że w tym wypadku stalking jest przestępstwem trwałym, którego popełnianie spełnia wymóg kwantytywny. Dopóki ogłoszenie jest w internecie, dopóty typ czynu jest urzeczywistniany ciągle na nowo przez zaniechanie¹⁰⁰ sprawcy i ten sposób kontynuowany¹⁰¹.

4.5. Kwiaty dla innej osoby a stalking

Czy kwiaty, kojarzące się z pięknem, subtelnością i romantyzmem, mogą posłużyć do tak niegodziwego celu, jakim jest uporczywe prześladowanie innej osoby?

Znaczenie kwiatów w kontekście stalkingu było przedmiotem ostrej dyskusji w trakcie prac nad ustawą penalizującą uporczywe prześladowanie innej osoby¹⁰². Również obecnie, po upływie kilku lat od wejścia w życie tej ustawy, wyrażane są w nauce różne opinie co do relewantności kwiatów w aspekcie czynności stalkingowych.

W odniesieniu do sposobu postępowania sprawcy, polegającego na wytwarzaniu kontaktu do ofiary za pomocą innych niż telekomunikacyjne środków komunikacji zasadnicze znaczenie ma odpowiedź na pytanie, czy kwiaty mogą być uznane za środek komunikacji międzyludzkiej. Wedle jednego z poglądów, pomimo znanych powszechnie zwrotów „Powiedz to kwiatami” (*Sag's mit Blumen*) lub „Pozwól kwiatom mówić” (*Lass' Blumen sprechen*), kwiaty nie należą do środków komunikacji. Kładzenie pod drzwiami innej osoby samych kwiatów nie wypełnia znamion uporczywego prześladowania. Do realizacji znamion stalkingu mogłoby dojść natomiast wtedy, gdyby do kwiatów była dołączona jakaś wiadomość¹⁰³. Poza tym, jak podkreśla się w literaturze, podkładanie kwiatów nie jest czynnością zdatną do relewantnego naruszenia prowadzenia życia przez inną osobę, gdyż takie zachowanie jest nieszkodliwe, a kwiaty są możliwe do usunięcia tak samo szybko, jak niechciane ulotki reklamowe¹⁰⁴. Zgodnie z poglądem przeciwnym, w danych okolicznościach kwiaty mogą działać jako środek

¹⁰⁰ Popełnienie stalkingu przez zaniechanie nie jest możliwe (A. Wolfrum, D. Dimmel, *Das „Anti – Stalking – Gesetz”*, s. 480).

¹⁰¹ Tak E. Wach, *Salzburger...*, s. 19–20.

¹⁰² E. Wach, *Salzburger...*, s. 15.

¹⁰³ Tak K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 57; Ch. Bertel, K. Schwaighofer, *Österreichisches...*, s. 117.

¹⁰⁴ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 55.

komunikacji¹⁰⁵. Ponadto, uwzględniając sytuację ofiary można by przyjąć wymaganą przez ustawę „zdatność do zagrożenia” (*Gefährdungseignung*) na przykład wtedy, gdy osoba „dręczona” przez podkładanie czy nadsyłanie kwiatów jest alergikiem uczulonym na pyłki¹⁰⁶. Niejako w odpowiedzi oponent tego ujęcia (będący adherentem pierwszego z przedstawionych poglądów) stwierdził, że przykład ten jest „naciągnięty”, („przyciągnięty na włosach” – *an den Haaren beigezogen*)¹⁰⁷.

Odnosnie do zachowania sprawcy, polegającego na zamawianiu kwiatów na rachunek innej osoby z wykorzystaniem jej danych osobowych istnieje w doktrynie zgoda: takie zachowanie wchodzi w zakres czynności opisanej w punkcie trzecim ustępu drugiego¹⁰⁸. Można przyjąć stalking również wtedy, gdy sprawca zamawia kwiaty dla osoby trzeciej (neutralnej), ale na rachunek ofiary¹⁰⁹. Zdecydowanie odmienne opinie panują natomiast co do zamawiania kwiatów dla innej osoby, ale nie na jej rachunek. W takiej sytuacji sprawca sam płaci za kwiaty, ale jako adres do doręczeń podaje adres innej osoby, która nie życzy sobie otrzymywania tych kwiatów. Według jednej opinii, sprawca dopuszcza się w ten sposób uporczywego prześladowania tej osoby, gdyż jest ona „dręczona” towarami, których w ogóle nie chce mieć¹¹⁰. Według innej opinii przedmiotowe czynności tylko w niewielkim stopniu są zdatne naruszyć prowadzenie życia przez adresata przesyłki, ponieważ nie jest on konfrontowany z rachunkiem. Wymaganą zdatność można by przyjąć przy ciągłym przysyłaniu seksartykułów, ale nie w przypadku stałego przysyłania kwiatów¹¹¹.

4.6. Bezprawność zachowania sprawcy

Opis normatywny stalkingu zawiera cechę „sprzeczności z prawem” (*widerrechtlich*). Odnosi się ona do postępowania sprawcy. *Ergo*, uporczywe prześladowanie ma być bezprawne. Ustawa nie pozostawia w tym zakresie najmniejszych wątpliwości. Nie jest natomiast całkiem jasne dogmatyczne przyporządkowanie tej cechy „bezprawności”. W doktrynie generalnie przyjmuje się, że cecha bezprawności w § 107a StGB nie stanowi znamienia typu czynu zabronionego (*Tatbe-*

¹⁰⁵ E. Wach, *Salzburger...*, s. 15.

¹⁰⁶ E. Wach, *Salzburger...*, s. 25.

¹⁰⁷ Tak K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 55.

¹⁰⁸ Zob. m.in. E. Wach, *Salzburger...*, s. 17–18; K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 57.

¹⁰⁹ Tak E. Wach, *Salzburger...*, s. 17–18.

¹¹⁰ Tak E. Wach, *Salzburger...*, s. 18; O. Maleczky, *Das neue...*, s. 28. W tym sensie też A. Birkbauer, M.J. Hilf, A. Tipold, *Strafrecht...*, s. 163. Wątpliwości w tej mierze wyraził E. Fabrizio, *Strafgesetzbuch...*, s. 349.

¹¹¹ Tak K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 58.

standsmerkmal), a jej funkcją jest jedynie wskazanie, że istnieją normy zezwalające, które usprawiedliwiają czynności opisane w ustępie drugim przepisu¹¹². Tego rodzaju normami zezwalającymi są na przykład przepisy o czynnościach policji (na przykład obserwowanie osoby podejrzanej) i komornika sądowego, jak również wykonywanie zawodu przez dziennikarzy i prywatnych detektywów¹¹³. Niektórzy wywodzą, że okoliczności wyłączające bezprawność (*Rechtfertigungsgründe*) nie będą znajdowały szczególnie często zastosowania w przypadku stalkingu, ponieważ wiele wchodzących tu w grę zachowań nie wypełnia w ogóle znamion typu czynu zabronionego¹¹⁴. Inni natomiast wzmiankują o okolicznościach wyłączających bezprawność jako zdarzających się tu częściej niż w pozostałych wypadkach¹¹⁵. Z pewnością zgoda ofiary wyklucza urzeczywistnienie przedmiotowego typu czynu (wykluczony jest typ czynu, a nie dopiero bezprawność deliktu)¹¹⁶. Zgodnie z prawem działa naturalnie na przykład ojciec, który w pełni wykorzystuje przyznane mu przy rozwodzie prawo odwiedzin dziecka, nawet jeśli matce to w ogóle nie odpowiada¹¹⁷. Jako przykład zaktualizowania się okoliczności wyłączającej bezprawność w postaci stanu wyższej konieczności (*Notstand*) podaje się kazus, w którym rozwiedziony ojciec stale idzie za synem (mieszkającym z matką) w jego drodze do domu, ponieważ grozi mu uprowadzenie, a matka nie podejmuje żadnych kroków w celu ochrony dziecka¹¹⁸. Jako okoliczność wyłączającą bezprawność wchodzi w grę również rodzicielskie prawo wychowania, gdy rodzice chcą wiedzieć, gdzie ich małoletnie dzieci przebywają (spędzają czas)¹¹⁹.

5. Strona podmiotowa stalkingu

Przestępstwo uporczywego prześladowania jest deliktem umyślnym¹²⁰. Ustawa nie przewiduje szczególnych wymagań co do strony podmiotowej, w związku

¹¹² Zob. m.in. *ibidem*; Ch. Bertel, K. Schwaighofer, *Österreichisches...*, s. 118; E. Wach, *Salzburger...*, s. 26; H. Wegscheider, *Strafrecht...*, s. 147; G. Heissenberger, *Straf- und zivilrechtliche...*, s. 640.

¹¹³ H. Wegscheider, *Strafrecht...*, s. 147; O. Maleczky, *Das neue...*, s. 27; D. Kienapfel, H.V. Schroll, *Studienbuch...*, s. 280 (Dziennikarz działa z reguły społecznie adekwatnie, inaczej natomiast paparazzi, który „nie opuszcza swej ofiary”).

¹¹⁴ Tak m.in. E. Wach, *Salzburger...*, s. 28.

¹¹⁵ Tak m.in. A. Wolfrum, D. Dimmel, *Das „Anti – Stalking – Gesetz“*, s. 480; K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 60; H. Wegscheider, *Strafrecht...*, s. 147.

¹¹⁶ H. Wegscheider, *Strafrecht...*, s. 147; E. Wach, *Salzburger...*, s. 28.

¹¹⁷ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 60.

¹¹⁸ E. Wach, *Salzburger...*, s. 28.

¹¹⁹ A. Birklbauer, M.J. Hilf, A. Tipold, *Strafrecht...*, s. 167.

¹²⁰ A. Birklbauer, M.J. Hilf, A. Tipold, *Strafrecht...*, s. 165; K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 59; Ch. Bertel, K. Schwaighofer, *Österreichisches...*, s. 118; A. Sadoghi, *Stalking...*, s. 341.

z czym – zgodnie z ogólną zasadą kodeksową – wystarczy wystąpienie u sprawcy zamiaru ewentualnego¹²¹. W literaturze akcentuje się, że ustawodawca świadomie nie wprowadził wymogu działania z zamiarem bezpośrednim specjalnym (*Absichtlichkeit, dolus directus colonatus*), aby móc objąć kryminalizacją przypadki, w których sprawcy – działającemu z „palącej miłości” – nie chodzi o prześladowanie i naruszenie prowadzenia życia, ale wedle okoliczności uważa on to za możliwe i godzi się z tym¹²².

Zamiar musi objąć wszystkie znamiona przedmiotowe czynu. W szczególności sprawca musi obejmować zamiarem zachowanie opisane w ustępie drugim, to jest czynność sprawczą i jej skutek (*Zwischenerfolg*). Z uwagi na ten wymóg nie podpadają pod penalizację ani przypadkowe spotkania z ofiarą, ani nieplanowane kontakty, które z uwagi na to samo lub pobliskie miejsce zamieszkania lub pracy są raczej nie do uniknięcia. Jako przykład podaje się zakupy w tym samym sklepie, wybór tego samego środka komunikacji miejskiej lub odbiór dzieci z tego samego przedszkola¹²³. Za trafne należy uznać stanowisko, iż to sprawcy trzeba zawsze wykazać, że umyślnie wyszukiwał on kontaktu z ofiarą¹²⁴. Tym samym krytycznie należy odnieść się do wyrażonego w piśmiennictwie głosu przeciwnego, jakoby to sprawca – w przypadku częstych spotkań z ofiarą – miał udowodnić, że nie planował i nie działał umyślnie¹²⁵.

Zamiarem sprawcy musi być objęta uporczywość zachowania, czyli kontynuowanie zachowania przez dłuższy czas (przesłanka kwantytatywna). Sprawca musi objąć zamiarem okres trwania, liczbę i regularność swoich czynności. Stwierdzenie tego zamiaru generalnie nie powinno przysparzać problemów¹²⁶. W literaturze zauważono jednak, że pierwsze kontakty „odrzuconego” stalkera podejmuje on licząc, iż wkrótce przyniosą one oczekiwany efekt, dlatego też nie obejmuje on „ofiary” zamiarem dalszego, uporczywego działania, bo nie widzi takiej konieczności. U „odrzuconego” stalkera brakuje komponentu intelektualnego zamiaru

¹²¹ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 59; Ch. Bertel, K. Schwaighofer, *Österreichisches...*, s. 118; A. Wolfrum, D. Dimmel, *Das „Anti – Stalking – Gesetz”*, s. 480; G. Heissenberger, *Straf- und zivilrechtliche...*, s. 643; A. Sadoghi, *Stalking...*, s. 341; E. Fabrizio, *Strafgesetzbuch...*, s. 350; H. Wegscheider, *Strafrecht...*, s. 147.

¹²² Tak K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 59.

¹²³ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 59; I. Mitgutsch, *Strafrechtliche...*, s. 187; O. Maleczky, *Das neue...*, s. 28.

¹²⁴ Na takim stanowisku stoi m.in. K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 59.

¹²⁵ Taki głos wyraził O. Maleczky, *Das neue...*, s. 28.

¹²⁶ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 59; A. Sadoghi, *Stalking...*, s. 341.

(taki stalker często traci poczucie rzeczywistości), a jeszcze bardziej elementu woluntatywnego, gdyż nie chce on i nie godzi się na utrudnianie życia „uwielbianej osobie”. Wywnioskowano, że w obecnym stanie prawnym skazanie „odrzuconego” stalkera byłoby *contra legem*. Jego skazanie byłoby możliwe, gdyby uporczywe prześladowanie było karalne także w razie nieumyślnego działania¹²⁷.

Cecha zdatności zachowania do naruszenia ofiary w prowadzeniu życia (przesłanka kwalitatywna) również musi być objęta zamiarem. Zamiar nie musi natomiast obejmować bezprawności zachowania, gdyż cecha ta nie stanowi znamienia czynu zabronionego¹²⁸.

Bez wątplenia nie działają z relewantnym dla stalkingu zamiarem osoby, które chcą pozostać niezauważone, na przykład potajemni obserwatorzy i detektywi¹²⁹.

6. Usiłowanie przestępstwa stalkingu

W myśl zdecydowanie dominującego w doktrynie poglądu, uporczywe prześladowanie jest przestępstwem trwałym (*Dauerdelikt*)¹³⁰. Jest ono popełniane dopóty, dopóki kontynuowane są relewantne czynności sprawcze. Według ujęcia mniejszościowego przestępstwo to z reguły (wyjątek stanowi między innymi podanie danych osobowych ofiary na stronie internetowej) nie jest deliktem trwałym, ponieważ cechą charakterystyczną deliktów trwałych jest to, że typ czynu zabronionego po jego „pierwszym” dokonaniu może być w dokonaniu kontynuowany przez bezpośrednio następujące zachowanie sprawcy. Tymczasem stalking jest dopiero wtedy dokonany, gdy sprawca wykonał tyle czynności sprawczych, że jego zachowanie odpowiada znamieniu „kontynuowane przez dłuższy czas”. Jeżeli sprawca następnie wykonuje dalsze czynności w odniesieniu do tej samej ofiary, to są one również częścią tej realizacji czynu – zostaje ona przez nie jeszcze bardziej zintensyfikowana¹³¹.

Przestępstwo stalkingu, popełniane w któryś w wyżej przedstawionych czterech sposobów jest dopiero wtedy formalnie dokonane (*formell vollendet*),

¹²⁷ Tak A. Sadoghi, *Stalking...*, s. 342–343.

¹²⁸ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 59; E. Wach, *Salzburger...*, s. 26–27; E. Fabrizy, *Strafgesetzbuch...*, s. 349.

¹²⁹ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 59.

¹³⁰ Tak m.in. A. Birkbauer, M.J. Hilf, A. Tipold, *Strafrecht...*, s. 163; E. Fabrizy, *Strafgesetzbuch...*, s. 348; K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 59; D. Kienapfel, H.V. Schroll, *Studienbuch...*, s. 278 i 280; A. Wolfrum, D. Dimmel, *Das „Anti – Stalking – Gesetz“*, s. 479–480; I. Mitgutsch, *Strafrechtliche...*, s. 188; G. Heissenberger, *Straf- und zivilrechtliche...*, s. 639; H. Wegscheider, *Strafrecht...*, s. 146.

¹³¹ Tak E. Wach, *Salzburger...*, s. 6 i 19–20.

gdy upłynął wymagany przez ustawę dłuższy okres czasu i czynności podjęte przez sprawcę – oceniane łącznie – są właściwe do naruszenia prowadzenia życia przez ofiarę. Do tego momentu wchodzi w grę usiłowanie popełnienia przestępstwa. W doktrynie panuje zgoda co do kwestii, że usiłowanie stalkingu jest wedle ogólnych zasad możliwe¹³². Ze względu na formalny charakter przestępstwa wchodzi w grę jedynie usiłowanie nieukończone, ponieważ usiłowanie zakończone następowaloby jednocześnie z dokonaniem deliktu¹³³. Różne poglądy są natomiast wyrażane odnośnie do momentu, w którym można byłoby przyjąć urzeczywistnienie elementów usiłowania.

Zgodnie z pierwszym stanowiskiem usiłowanie stalkingu zachodzi, gdy prześladowanie ofiary nie trwało przez dłuższy czas albo czynności sprawcze nie były wystarczająco często powtarzane. Usiłowanie należy przyjąć na przykład w sytuacji, gdy sprawca – wykorzystując dane ofiary jako adres do zapłaty i dostarczenia towaru – zamówił dla niej artykuły o charakterze seksualnym, mając zamiar zamawiać dla niej dalsze artykuły, do czego jednak nie doszło. O usiłowaniu można byłoby mówić również wtedy, gdy postępowanie sprawcy nie przyniosło oczekiwanego efektu, na przykład sprawcy nie udało się wyszukać przestrzennej bliskości z ofiarą albo skłonić osobę trzecią do nawiązania kontaktu z ofiarą (pomimo wielokrotnych ogłoszeń w odpowiednich magazynach, z podaniem nazwiska i adresu ofiary, nikt się do ofiary nie zgłosił)¹³⁴.

W piśmiennictwie jako przykład usiłowania podano stalking niemowlęcia, zaznaczając jednocześnie, że jest to przykład oddalony od rzeczywistości. Stwierdzono, że czynnościom sprawczym brakuje tutaj zdolności do naruszenia prowadzenia życia ofiary¹³⁵. Teza ta nie przekonuje w pełni. Wydaje się, że raczej brakuje tutaj obiektowi zachowania sprawcy zdolności do bycia przedmiotem czynności wykonawczej. Wszak niemowlę nie jest zdolne do odczucia, że jest obserwowane – nie mówiąc już o innych możliwych czynnościach kwalifikowanych jako stalkingowe. Sens stalkingu polega na tym, że zachowanie sprawcy ma być zauważone i odczute przez ofiarę. Należałoby więc w podanym przykładzie położyć nacisk raczej na niezdatność obiektu, niż na niezdatność podejmowanych czynności. W austriackim prawie kar-

¹³² Zob. np. K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 60; E. Wach, *Salzburger...*, s. 29; A. Birklbauer, M.J. Hilf, A. Tipold, *Strafrecht...*, s. 163; G. Heissenberger, *Straf- und zivilrechtliche...*, s. 639; I. Mitgutsch, *Ausgewählte...*, s. 28; I. Mitgutsch, *Strafrechtliche...*, s. 188.

¹³³ I. Mitgutsch, *Strafrechtliche...*, s. 188; I. Mitgutsch, *Ausgewählte...*, s. 28.

¹³⁴ E. Wach, *Salzburger...*, s. 29.

¹³⁵ Tak *ibidem*. Tak samo I. Mitgutsch (*Strafrechtliche...*, s. 186–187), zauważając ponadto, że w takim wypadku jest wprawdzie naruszona wolność rodziców, ale ustawa wyraźnie wymaga identyczności dotkniętej osoby.

nym zasadą jest karalność usiłowania (§ 15 ust. 1 StGB), w tym usiłowania względnie nieudolnego (*relativ untauglicher Versuch*). Na gruncie analizowanego przykładu można wprawdzie mówić o usiłowaniu stalkingu, ale byłoby to usiłowanie bezwzględnie nieudolne (*absolut untauglicher Versuch*), a takie jest bezkarne (§ 15 ust. 3 StGB).

Zgodnie z tym pierwszym stanowiskiem przyjęcie usiłowania jest uzasadnione już przez pierwszą, pojedynczą czynność sprawcy (czyli na przykład pierwsze wyszukanie przestrzennej bliskości z ofiarą, pierwszy niechciany telefon lub pojedyncze ogłoszenie o charakterze seksualnym z podaniem danych osobowych ofiary), o ile sprawca działał z zamiarem powtarzania tej samej lub innych czynności przez dłuższy okres czasu¹³⁶. Istnienie takiego zamiaru u sprawcy jest prawie niemożliwe do udowodnienia¹³⁷, dlatego ujęcie to spotyka się w doktrynie z krytyką.

Wedle drugiego stanowiska pojedyncza czynność sprawcy nie stanowi jeszcze usiłowania. Sprawca przekracza próg usiłowania dopiero z podjęciem aktu, który według jego wyobrażenia jest zdatny zagrozić prowadzeniu życia przez ofiarę. Następuje to wraz z podjęciem takiej czynności stalkingowej, która – przy uwzględnieniu dotychczasowych czynności – prowadzi do przyjęcia uporczywego prześladowania. Adherenci tego stanowiska zwracają uwagę, że ofiara stalkingu, która chce doprowadzić do skazania sprawcy nie powinna zbyt wcześnie składać zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa. Z drugiej strony, jeżeli sprawca z powodu czynności prowadzonych przez policję zaniecha dalszej stalkingowej aktywności, to cel zostanie osiągnięty i skazanie sprawcy nie będzie konieczne ze względów specjalnoprewencyjnych¹³⁸.

Odstąpienie od usiłowania możliwe jest aż do osiągnięcia wymaganego minimalnego okresu trwania zachowania sprawcy. Aż do tego punktu czasowego sprawca może przerwać swoją czynność lub zrezygnować z podjęcia zaplanowanych czynności (na przykład anulować zamówienie następnych artykułów dla ofiary), a przez to uwolnić się od kary, co nastąpi nawet wtedy, gdy ofierze dostarczono już jakieś towary, ale te dotychczasowe dostawy nie doprowadziły do relewantnego naruszenia prowadzenia życia przez ofiarę¹³⁹.

¹³⁶ E. Fabrizzy, *Strafgesetzbuch...*, s. 350; E. Wach, *Salzburger...*, s. 29; I. Mitgutsch, *Strafrechtliche...*, s. 188; O. Maleczky, *Strafrecht...*, s. 29; A. Birklbauer, M.J. Hilf, A. Tipold, *Strafrecht...*, s. 163. Sprzeciw wobec tego ujęcia wyraziła A. Sadoghi, *Stalking...*, s. 346.

¹³⁷ Tak K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 60.

¹³⁸ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 60.

¹³⁹ E. Wach, *Salzburger...*, s. 29–30; I. Mitgutsch, *Strafrechtliche...*, s. 188.

7. Odgraniczenie stalkingu od innych przestępstw

Pojęcie „stalking” nie jest jasno zdefiniowane. Wyróżnia się lżejsze i cięższe formy stalkingu. Do lżejszych form stalkingu należą na przykład: częste telefony, niemiłe widziane listy, sms-y, e-maile, śledzenie albo „okupowanie” domu lub miejsca pracy, zamawianie dla ofiary towarów lub usług, dawanie fałszywych ogłoszeń w mediach. Zachowania te objęte są penalizacją przez § 107a StGB. Ciężkie formy stalkingu realizują znamiona innych typów czynów zabronionych, takich jak na przykład: uszkodzenie ciała (§ 83 StGB – *Körperverletzung*), niebezpieczna groźba (§ 107 StGB – *gefährliche Drohung*), naruszenie miru domowego (§ 109 StGB – *Hausfriedensbruch*), znieważenie (§ 115 StGB – *Beleidigung*), uszkodzenie rzeczy (§ 125 StGB – *Sachbeschädigung*)¹⁴⁰. W tym sensie § 107a StGB pełni funkcję uzupełniającą, ponieważ ciężkie formy stalkingu penalizowane są przez inne przepisy¹⁴¹. W tym też sensie czyn kryminalizowany przez § 107a StGB jest typowym „czynem towarzyszącym” (*Begleitatt*)¹⁴². Określany bywa również jako „wyłapujący typ czynu zabronionego” (*Auffangtatbestand*) w przypadku zachowań, które nie podpadają pod inny ustawowy typ¹⁴³.

W literaturze zaznacza się, że wypełnienie przez daną czynność stalkingową znamion jakiegokolwiek z innych typów nie wyklucza subsumpcji całego kompleksu czynności sprawcy również pod § 107a StGB. Zastosowanie jednego z innych (przykładowo wymienionych wyżej) przepisów ujmuje tylko pewien fragment całości zdarzenia¹⁴⁴. Bez powołania bowiem § 107a StGB, komponenty czasowe zachowania stalkingowego nie byłyby wystarczająco ujęte¹⁴⁵. Zazwyczaj zachodzi zbieg właściwy (*echte Konkurrenz*) § 107a StGB z wymienionymi wyżej typami przestępstw¹⁴⁶. Tak będzie na przykład w sytuacji, gdy sprawca, w drodze nawiązywania kontaktu, wypisuje wiadomości sprayem na samochodzie ofiary¹⁴⁷. Ze względu na zawartą w § 115 ust. 1 StGB klauzulę subsydiarności odmiennie kształtuje się kwalifikacja prawna w przypadku znieważenia – stosuje się wyłącznie § 107a StGB. Zbieg właściwy zachodzi natomiast również z deliktami dotyczącymi wykorzystania danych osobowych¹⁴⁸.

¹⁴⁰ A. Wolfrum, D. Dimmel, *Das „Anti – Stalking – Gesetz”*, s. 476; K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 53 i 61; P. Velten, *Stalking*, s. 160.

¹⁴¹ E. Wach, *Salzburger...*, s. 31.

¹⁴² K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 61.

¹⁴³ Tak m.in. Ch. Bertel, K. Schwaighofer, *Österreichisches...*, s. 118.

¹⁴⁴ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 61.

¹⁴⁵ E. Wach, *Salzburger...*, s. 31.

¹⁴⁶ Zob. np. K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 61; D. Kienapfel, H.V. Schroll, *Studienbuch...*, s. 280; H. Wegscheider, *Strafrecht...*, s. 147–148.

¹⁴⁷ Tak A. Birkbauer, M.J. Hilf, A. Tipold, *Strafrecht...*, s. 167.

¹⁴⁸ E. Wach, *Salzburger...*, s. 31–32.

Z orzecznictwa podaje się następujący przykład stanu faktycznego, w którym przyjęto właściwy zbieg § 84 StGB (ciężkie uszkodzenie zdrowia) z § 107a StGB: długoletnia natrętność zakochanej kobiety spowodowała u księdza depresję, taki nadmiernej potliwości i zakłócenia snu¹⁴⁹.

8. Tryb ścigania

„Uporczywe prześladowanie” w pierwotnej wersji, wraz z jego typizacją, było przestępstwem ściganym w niektórych przypadkach od razu –z urzędu, a w niektórych przypadkach na wniosek osoby uprawnionej. Przepis ówczesnego § 107a ust. 3 StGB przewidywał ściganie stalkingu na wniosek w przypadku zachowania opisanego w ustępie drugim, w punkcie drugim. Pozostałe przypadki zachowania sprawcy były ścigane bezwarunkowo.

1 stycznia 2008 roku weszła w życie ustawa z 2004 roku reformująca postępowanie karne¹⁵⁰, która zlikwidowała przestępstwa ścigane na wniosek (*Antragsdelikte*). Przestępstwa te zostały, przez odpowiednie zmiany w kodeksie karnym, przekształcone w przestępstwa „z umocowania” (*Ermächtigungsdelikte*) albo w przestępstwa „czysto” publicznoskargowe (*reine Officialdelikte*). Ściganie przestępstw „z umocowania” wymaga udzielenia umocowania policji lub prokuraturze przez osobę uprawnioną (najczęściej pokrzywdzonego). Mocą ustawy z 2007 roku¹⁵¹ uchylono z dniem 1 stycznia 2008 roku ustęp trzeci w § 107a StGB, a zachowania którego on dotyczył nie przekształcono w przestępstwo „z umocowania”. *Eo ipso*, z tym dniem stalking w każdej postaci stał się przestępstwem „czysto” publicznoskargowym¹⁵².

Odnosnie do przedmiotowej zmiany trybu ścigania stalkingu wyrażane są w doktrynie zarówno głosy aprobujące, jak i głosy krytyczne¹⁵³. Krytycy podnoszą, że ofierze powinien zostać przyznany wpływ na ściganie tego typu zachowań¹⁵⁴. Byłoby to szczególnie zasadne w przypadkach stalkingu „partnerskiego”, w których w czasie rozprawy sądowej relacje pomiędzy byłymi partnerami zostały już uregulowane, sprawca dawno zaprzestał swoich czynności i ofiara nie jest zainteresowana skazaniem sprawcy, a wręcz nie chce za-

¹⁴⁹ *Ibidem*, s. 31.

¹⁵⁰ § 514 *Strafprozessreformgesetz* 2004, BGBl 2004/19.

¹⁵¹ *Strafprozessreformbegleitgesetz I*, BGBl I 2007/93.

¹⁵² K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 62; Ch. Bertel, K. Schwaighofer, *Österreichisches...*, s. 116; E. Wach, *Salzburger...*, s. 35; A. Birkbauer, M.J. Hilf, A. Tipold, *Strafrecht...*, s. 168.

¹⁵³ Zob. np. K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 62–63; E. Wach, *Salzburger...*, s. 35; E. Fabrizio, *Strafgesetzbuch...*, s. 347. Aprobatę wyraziła m.in.: I. Mitgutsch, *Ausgewählte...*, s. 27.

¹⁵⁴ Tak m.in. K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 62.

szkodzić byłemu partnerowi¹⁵⁵. Podnosi się, że subiektywna wrażliwość ofiar stalkingu jest ogromnie zróżnicowana. Wobec zachowań przez niektórych uznanych za straszliwie uciążliwe, inni pozostają obojętni. Mając powyższe na względzie wyraża się przekonanie, że byłoby sensownie uzależnić ściganie wszystkich przypadków stalkingu od decyzji ofiary, to znaczy od udzielenia przez ofiarę organom ścigania odpowiedniego umocowania¹⁵⁶.

9. Praktyczne znaczenie przepisu penalizującego stalking

W Austrii przed wprowadzeniem przedmiotowego typu czynu zabronionego szacowano, że rocznie zdarza się około 6000 przypadków stalkingu i prognozowano, że – z uwagi na „ciemną liczbę” (dosłownie – *Dunkelfeld*) – rocznie będzie dochodzić do około 1000 zawiadomień o popełnieniu tego przestępstwa. Przewidywano, że będzie dochodzić rocznie średnio do 70–80 wyroków skazujących¹⁵⁷.

Rzeczywistość przerosła jednak oczekiwania. W ciągu pierwszych pięciu miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy penalizującej zgłoszono do prokuratury 1 156 przypadków, a 123 osoby zostały skazane. W 626 sprawach postępowanie umorzono, w 82 przypadkach zastosowano środki alternatywne (tak zwanego „trzeciego toru” – *Diversion*), a 62 oskarżonych uniewinniono¹⁵⁸.

Charakterystyczne jest, że do zgłoszenia przestępstwa dochodzi często w związku z procesami rozwodowymi¹⁵⁹.

Policyjne statystyki kryminalne z lat 2007 i 2008 pokazały, że w tych latach zgłoszono każdorazowo około 2600 przypadków stalkingu. Zakończyły się one wyrokiem skazującym w 156 i 160 sprawach rocznie, co wynika z sądowych statystyk kryminalnych. Niewielka liczba skazań w stosunku do zgłoszeń była rezultatem głównie braku uporczywości w zachowaniu sprawców¹⁶⁰. Liczba 160 wyroków w 2008 roku stanowiła około 7,5% wszystkich sądowych skazań w tym roku za przestępstwa przeciwko wolności, co świadczy o tym, iż – jak wskazuje się w literaturze – § 107a StGB ma duże znaczenie praktyczne¹⁶¹.

W okresie od października 2008 roku do jesieni 2009 roku grupa złożona z pracowników naukowo-dydaktycznych uniwersytetów z Wiednia i z Linz przeprowadziła badania aktowe spraw dotyczących stalkingu. Przebadano 137 akt,

¹⁵⁵ Zob. E. Wach, *Salzburger...*, s. 35.

¹⁵⁶ Tak K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 62–63.

¹⁵⁷ E. Wach, *Salzburger...*, s. 7.

¹⁵⁸ *Ibidem*.

¹⁵⁹ *Ibidem*, s. 8.

¹⁶⁰ K. Schwaighofer, [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener...*, s. 52–53.

¹⁶¹ Tak A. Birkbauer, M.J. Hilf, A. Tipold, *Strafrecht...*, s. 163.

które powstały w związku ze 159 zawiadomieniami o przestępstwie. W dwunastu przypadkach odnotowano kilka ofiar, a w siedmiu przypadkach kilku sprawców. 106 spośród tych 137 spraw dotyczyło wyłącznie uporczywego prześladowania (a nie również innego typu przestępstwa). W 67% przypadków zawiadomień o przestępstwie prokuratura umorzyła postępowanie (najczęściej z powodu braku dowodów albo niezgodności zachowania z typem czynu zabronionego). W 12% przypadków doszło do zakończenia postępowania z zastosowaniem środków alternatywnych (*Diversion*). 10% oskarżonych zostało uniewinnionych, a jedynie w 11% spraw (w 18 przypadkach) doszło do skazania na podstawie § 107a StGB. Trzynastu oskarżonym wymierzono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania; aniektórym z nich nakazano unikać kontaktu z ofiarą. W trzech przypadkach sąd orzekł bezwzględną karę grzywny, a w dwóch – karę grzywny z warunkowym zawieszeniem wykonania¹⁶².

Zgodnie z oczekiwaniami największą grupę sprawców stanowili byli partnerzy ofiary. Jedynie w trzynastu przypadkach sprawca był osobą zupełnie obcą dla ofiary. Najwięcej sprawców zrealizowało czynność wykonawczą opisaną w punkcie drugim, to jest w drodze tworzenia pośredniego kontaktu (przy zastosowaniu środków komunikacyjnych lub przez osobę trzecią). Drugą liczebnie pod tym względem grupę stanowili sprawcy wyszukujący przestrzennej bliskości ofiary¹⁶³.

Badanie akt pod kątem realizacji znamienia „kontynuuje przez dłuższy okres czasu” wykazało, że sąd przyjął dokonanie stalkingu na przykład w sytuacji, gdy sprawca: pozostawił 50 pisemnych informacji na rowerze ofiary w ciągu 3 miesięcy; w ciągu 2 tygodni wysłał do ofiary 47 sms-ów i 2 razy czekał na nią przed miejscem pracy; wysłał 90 sms-ów w ciągu tygodnia, a dodatkowo stał przed domem ofiary; 90 razy zatelefonował do ofiary w ciągu 3 dni; wysłał 300 sms-ów w ciągu 3 tygodni; wysłał 300 sms-ów w ciągu 6 miesięcy; w trakcie roku codziennie telefonował do ofiary około 20–30 razy i wysyłał sms-y¹⁶⁴.

Za środek komunikacji inny niż telekomunikacyjny uznano między innymi: mysz wysmarowaną keczupem, leżącą na macie pod drzwiami; położone przed drzwiami znicze nagrobne z karteczkę zawierającą wyrazy współczucia; przysłanie damskich fig¹⁶⁵.

Spośród spraw, w których pojawiło się zagadnienie interpretacji znamienia „wyszukuje przestrzennej bliskości” warto wspomnieć o przypadku, w którym prokuratura umorzyła postępowanie – słusznie, jak zaznaczono w litera-

¹⁶² I. Mitgutsch, *Ausgewählte...*, s. 22–24.

¹⁶³ *Ibidem*, s. 25–26.

¹⁶⁴ Zob. *ibidem*, s. 29.

¹⁶⁵ *Ibidem*, s. 32.

turze. Podejrzany przez 2 lata fotografował swoją sąsiadkę, gdy wieszala ona pranie i wynosiła śmieci. Nie zmieniał on przy tym swojego miejsca, a zatem nie doszło do „wyszukiwania”¹⁶⁶.

Abstract **Stalking in Austrian criminal law**

The paper analyses the features of the offence of stalking in Austrian criminal law. Presented are views expressed in Austrian literature, and numerous actual cases of stalking are quoted.

The Austrian Criminal Code covers stalking in the chapter entitled Crimes Against Personal Freedom (§ 107a). Literature emphasises that the normative description of the offence contains plenty of imprecisely defined notions. The essence of the perpetrator's behaviour is “persistent persecution”. The feature was defined in the act through the descriptions of four alternative modes of the perpetrator's behaviour. All the four relevant legal behaviours of the perpetrator have two premises in common. First is the continuation of the behaviour for an extended period of time (the quantitative premise), and the other is the capacity of such behaviour to infringe the life of a given person (qualitative premise), with the infringement being *unzumutbar*, i.e. bearing it may not be expected from the victim.

The act does not envisage any qualified types for this offence. It is a general, formal, and intentional offence, and the presence of perpetrator's *dolus eventualis* is sufficient. The doctrine agrees that an attempt at stalking is possible along the general rules. In the original version, stalking was prosecuted in various manners, depending on its variety. After the changes in the criminal procedure, stalking became an offence pursued always at the discretion of the public prosecutor, regardless of the willingness of the victim. In Austria, stalking has been penalised since 2006, and in Poland, only since 2011. The examples of stalker behaviours and conclusions that result from the few years of application of the law penalising stalking may provide a valuable suggestion in the interpretation of the Article 190a of the Polish Penal Code.

Źródła

Akty prawne

1. *Bundesgesetz vom 23. Jänner 1974 über die mit gerichtlicher Strafe bedrohten Handlungen*, BGBl 1974/60.
2. *Strafprozessreformbegleitgesetz I*, BGBl I 2007/93.
3. *Strafprozessreformgesetz 2004*, BGBl 2004/19.
4. *Strafrechtsänderungsgesetz 2006*, BGBl I 2006/56.

¹⁶⁶ *Ibidem*, s. 30.

Literatura

1. Bachner-Foregger H., *Strafgesetzbuch (mit kurzen Erläuterungen)*, wyd. 23, Wien 2010.
2. Bertel Ch., Schwaighofer K., *Österreichisches Strafrecht. Besonderer Teil I (§§ 75 bis 168e StGB)*, wyd. 11, Wien 2010.
3. Birklbauer A., Hilf M.J., Tipold A., *Strafrecht. Besonderer Teil I*, Wien 2011.
4. Fabrizio E., *Strafgesetzbuch. Kurzkomentar*, wyd. 10, Wien 2010.
5. Fuchs H., Reindl-Krauskopf S., *Strafrecht. Besonderer Teil I*, wyd. 3, Springer-Wien–NewYork 2009.
6. Heissenberger G., *Straf- und zivilrechtliche Aspekte der „Beharrlichen Verfolgung“ gem § 107a StGB*, „Österreichisches Anwaltsblatt“ 2006.
7. Kienapfel D., Schroll H.V., *Studienbuch. Strafrecht. Besonderer Teil. Band I. Delikte gegen Personenwerte*, wyd. 2, Wien 2008.
8. Maleczky O., *Das neue Anti – Stalking – Gesetz. Schutz gegen beharrliche Verfolgung (Stalking) und vor Eingriffen in die Privatsphäre*, „Fachzeitschrift für interdisziplinäres Familienrecht“ 2006.
9. Maleczky O., *Strafrecht. Besonderer Teil I*, wyd. 8, Wien 2008.
10. Mitgutsch I., *Die geplante „Stalking“ – Bestimmung des § 107a StGB*, „Journal für Strafrecht“ 2006.
11. Mitgutsch I., *Strafrechtliche Aspekte des „Anti – Stalking – Pakets“ 2006*, „Richterzeitung“ 2006.
12. Mitgutsch I., *Ausgewählte Probleme der Freiheitsdelikte – Beharrliche Verfolgung und fortgesetzte Gewaltausübung*, (w:) I. Mitgutsch (Hrsg.), W. Wessely (Hrsg.), *Strafrecht. Besonderer Teil. Jahrbuch 2010*, Wien–Graz 2010.
13. Sadoghi A., *Stalking – eine differenzierte Betrachtung dogmatischer Probleme*, „Österreichisches Anwaltsblatt“ 2007.
14. Schwaighofer K., [w:] F. Höpfel (Hrsg.), E. Ratz (Hrsg.), *Wiener Kommentar zum Strafgesetzbuch*, wyd. 2, 15b. Lieferung (Austauschheft November 2010), Wien 2010, Kommentar zu § 107a.
15. Velten P., *Stalking*, „Journal für Strafrecht“ 2003.
16. Wach E., [w:] O. Triffterer (Hrsg.), Ch. Rosbaud (Hrsg.), H. Hinterhofer (Hrsg.), *Salzburger Kommentar zum Strafgesetzbuch. System und Praxis*, Band 2, 18. Lieferung (Mai 2008), Kommentar zu § 107a.
17. Wegscheider H., *Strafrecht. Besonderer Teil*, wyd. 3, Wien 2009.
18. Wolfrum A., Dimmel D., *Das „Anti – Stalking – Gesetz“*, „Österreichische Juristenzeitung“ 2006.